

Veïnatge cordial entre les valls de l'Arièja i del Segre durant les guerres de religió

Al segle *xvi*, la Cerdanya i la vall de Querol semblen un camp de batalla ininterromput entre els catalans i la gent del nord, dita habitualment gascons, ja siguin exèrcits, bandolers o hugonots. Grups armats d'uns centenars a milers d'invasors franquegen regularment el coll del Pimorent i porten incendis, saquejos i morts. El novembre de 1521, un exèrcit francès s'empara de la torre Cerdana de Porta abans de fer voleiar les seves banderes a la plana de Sant Martí, a la vora de Puigcerdà.¹

L'1 de setembre de 1565, el virrei fa cremar moltes cases a la vall de Querol «per raho de les bandositats».² El desembre de 1581, «entraren per la vall de Querol tres Cents y vynt y sinc francesos urgonaus y altres los quals havie enviats a sercar galceran cadell los quals passant per los lochs robaven lo que podien ys menjaren cinquanta moltons de la vila y devallaren fins a la seu de urgell».³

El 28 d'abril de 1583, 650 francesos «entrels quals hi havie molts ugonaus»⁴ saquegen la Tor de Querol abans de fugir cap a Salit, Bena i el Pimorent perseguits pel sometent de Cerdanya.⁵ L'octubre de 1588, 600 hugonots s'apropen de «les portelles de Horlu». La primavera de 1598, Pere Descatllar i el sometent cerdà derroten un exèrcit de 3.000 francesos a Angostrina i Vilanova de les Escaldes. "Los derrotaron matando más de trescientos, siguiéndoles les tomaron el bagaje, recobraron los despojos y ganaron lo que aquellos habían hurtado matando más de mil".⁶

Jean-Louis Blanchon,
historiador

La torre cerdana de Portè

El Castell de Querol

En el si d'un ambient tan conflictiu, hem tingut la sorpresa i la sort de trobar a les *Archives Départementales de l'Ariège*, a Foix, un document que diu exactament el contrari (ADA, 220 E dépôt). El 1586, Barcelona torna a enviar a Puigcerdà una primitiva decisió de 1574 que fa esment de bones relacions de banda i banda del coll de Pimorent. Ens trobem al mig de les guerres de religió franceses que ensangonen horrorosament el país fins al 1598 amb el text de tolerància d'Enric IV l'*Edit de Nantes*. En donem la transcripció:⁷

El traginer de Puigcerdà S. XIV. No cal tocar al comerç cerdà

Molt honorable Per los deputats nostres predecessors del trienni 1572 fou escrita y tramesa al predecessor vostre en lo matex trienni la letra en folio 152 del Registre comu segon de dits Deputats registrada del tenor seguent:

Al molt honorable m^o Joan Angel Deputat local de la Vila y Collecta de Puigcerdá Molt honorable. Los consols de la vila de Dax⁸ del regne de França y los de aquexa vila de Puigcerdá nos han scrit y lo sindic de dita vila Dax nos ha deduit que per la gran pobresa y necessitat que es en la dita vila Dax per causa del gran carrec que alliste de resistir als Ugonaus enemics de Deu y del Rey qui tenen los Camins y passos de tal manera presos y empatxats que nols es possible per aquella terra poder anar a les fires de diversos locs de França, com tenien acostumat per expedir los cordellats,⁹ que en aquelles parts de Dax se acostumen fer, de que viuen los alli habitants, y que volrien si fer se pot dites robes y mercaderies portar a dites fires de França passant aquelles per lo present Principat y comtats sens pagar drets suplicant nos siam servits dexarlos passar dits cordellats, y a la tornada los serpellatges¹⁰ y diners que portaran de dites fires, sens pagar los drets del General, perque haventse de pagar, y havent esser excessius ports y despeses dels Camins que per aquexa via seran molt larcs, nols convindria anar a dites fires; certificant nos que ultra la gran merce quen rebran se fortificaran molt per a mes resistir a dits enemics. Perço desitjant nosaltres fer tot benefici als dits suplicants, maiorment per causa tant justa com es per a mes valerse contra dits enemics, Ab tenor de les presents y ab consell y parer dels magnifics assessors y advocats ordinaris de dit General devall escrits, vos diem y manam que sempre que per los consols Dax vos sera demanat quels dexeu passar dita roba anant a dites fires de França o, tornant com es dit, aquelles posar façau en manifest y pagant lo dret del General, que per capitols de cort se acostuma de pagar per robes y mercaderies de transit, los doneu una persona que us aparega ser de molta confiança, lo qual a despeses de qui dites robes passaran haja de assistir a la entrada de aquelles y continuament anar

ab elles fins sien en França, de manera que no reste en aquest Principat y comtats, encarregant vos molt que inseguint lo benefici que en aço als dits suplicants desitjam fer, en la estima de dites robes tingau y tenir façau tota la consideratio y mirament que en be de ellos tenir se puga, perque aquexa es nostra voluntat.

Dat en Barcelona a XVI de febrer de MDLXXIII. Ardiacha Cernero.

Vist Joan Baptista Serra assessor.

Vist Gort assessor.

los deputats del General del Principat de Cathalunya residents en Barcelona

Domini Deputati de consilio assessor mandavit mihi ludovico Rufet scribe maiori generalis Cathalunye.¹¹

E perque per part de la dita vila Dax nos es ara suplicat lo matex, Perço y per les matexes raons de la preinserta letra, vos diem y manam ab consell y parer dels magnifics assessors y advocats ordinaris del General devall scrits que cerca lo passar y portar cordellats a les fires de França, y tornar y portar de alli los serpellatges y diners dels cordellats y altres coses de sa propia provisio, façau y serveu y fer servar façau lo contengut en la dita preinserta letra segons feyen los nostres predecessors en aquex officio de diputat local y fent los bon tractament, no permetau que en altra cosa sien gravats.

Dat en Barcelona a VIII de maig MDLXXXVI

Don Pedro Boteller y de Oliver

Vist xarrat assessor

Los deputats del General del Principat de Cathalunya residents en Barcelona

Vist Calvo assessor

In registro comuni n° f° CXXXVI

D'això, en resulta que:

- Acs i Puigcerdà redacten junts la carta a la Generalitat mentre França i imperi espanyol són el més sovint enemics.
- Entre el 1574 i el 1586, més de deu anys, les relacions entre dues viles veïnes de països enemics no van empitjorar.
- Acs i Puigcerdà no són enemics entre elles, ja que l'enemic comú és l'hugonot.
- La solidaritat entre pirinencs mobilitza més que la pertinença a estats llunyans.
- Puigcerdà accepta que el peatge no sigui pagat i Barcelona, no. Entre pirinencs, ens comprenem. Puigcerdà està disposat a fer sacrificis per ajudar veïns mentre no té res a guanyar-hi sinó la lluita contra els hugonots.
- Barcelona fa confiança a un cerdà per vigilar que la roba no entri

El retaule de sant Martí d'Ix prefereix el bandolerisme a l'habitual partició de la capa

il·legalment a Catalunya. L'honestedat cerdana no és sotmesa a crítica.

D'altra banda, coneixem la inseguretats de la Cerdanya al segle XVI. El bandolerisme català pertorba la vida d'una terra a mig camí dels pobles de Nyer i d'Arsèguet, dels Nyerros i dels Cadells. La rudesia del castell dels barons d'Ur, contemporània de l'Escorial o d'Azay-le-Rideau, ens assabenta que, a la Cerdanya, la prioritat és resguardar-se. Malgrat això més val fer passar les mercaderies per les valls del Segre i de la Tet que no pas per les de l'Arièja o de l'Aude. La seguretats és més al sud que al nord. Entenem per què en aquests anys molts seran els occitans que trien l'emigració a Catalunya.¹²

Al castell dels barons d'Ur, entenem que l'important és la seguretats

Notes

- 1- ALART. *Notices historiques sur les communes du Roussillon*. 1ère série.
- 2- SALVADOR GALCERAN VIGUÉ. *Dietari de la fidelíssima Vila de Puigcerdà*. Barcelona 1977. Full 14.
- 3- SALVADOR GALCERAN VIGUÉ. *Dietari de la fidelíssima Vila de Puigcerdà*. Barcelona 1977. Full 17v.
- 4- SALVADOR GALCERAN VIGUÉ. *Dietari de la fidelíssima Vila de Puigcerdà*. Barcelona 1977. Full 18v.
- 5- J.-L. BLANCHON. *La Cerdagne devant la rivalité franco-espagnole au XVIe siècle*. Conflent XXIX, 1965.
- 6- AGUSTÍN PUYOL SAFONT. *Hijos ilustres de Cerdaña*. 1. Cita de Feliu de la Peña, *Anales de Cataluña*, llib. XIX, cap. XII.
- 7- Text ja publicat a les *Etudes Roussillonaises*, tom XII, 1993 amb el títol «Rivalité franco-espagnole au XVIe siècle»
- 8- Es tracta del balneari actual d'Acs-les-Thermes (Arièja) i no de Dax, la sotsprefectura del departament de les Landes.
- 9- Drap de llana filada a casa que formava uns regruixos a manera de cordons i servia per fer peces de vestit de tota mena. (*Diccionari català-valencià-balear*)
- 10- Potser *xarpellera*, teixit d'estopa grollera.
- 11- L'assessor al Consell del Primer diputat m'ha enviat la present carta a mi, Ludovic Rufet, secretari general de la Generalitat de Barcelona.
- 12- GIRALT I NADAL. *La population catalane de 1553 à 1717: l'immigration française et les autres facteurs de son développement*.